

УДК 347.6

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.43>

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Костюк Ю.,
студентка 2 курсу
факультету права Українського католицького університету
ORCID: 0009-0008-8091-6081

Костюк Ю. Позбавлення батьківських прав: основні тенденції у судовій практиці.

Наукова стаття присвячена комплексному дослідженню питання позбавлення батьківських прав, процедурних аспектів та його правових наслідків. Основну увагу приділено аналізу практики Верховного Суду та з'ясовано тенденції оцінки судом конкретних обставин у даній категорії справ і їхнього впливу на кінцеве рішення суду. Також проаналізовано основні правові позиції у рішеннях Європейського суду з прав людини «Савіні проти України», «Хант проти України» та «Мамчур проти України», де Суд наголошує на необхідності дотримання справедливого балансу між інтересами батьків та дітей крізь призму якнайкращих інтересів дитини. Досліджено основні чинники та типові обставини, за наявності яких національні суди вдаються до такої крайньої міри, як позбавлення батьківських прав та з'ясовано, що така крайня міра застосовується лише у виняткових випадках, і лише за умови, що це повністю узгоджується з принципом забезпечення якнайкращих інтересів дитини. Встановлено, що перелік підстав для позбавлення батьківських прав, закріплений у ст. 164 Сімейного кодексу України, є вичерпним та підлягає вузькому тлумаченню, а відтак жодна обставина, що прямо не передбачена законом, – зокрема наявність у одного з батьків душевної хвороби або іншого тяжкого захворювання, особисті конфлікти між батьками чи сам лише факт заборгованості зі сплати аліментів, – не може самостійно слугувати підставою для застосування цього заходу захисту прав дитини, навіть якщо зовні вона й видається такою, що свідчить про неналежне виконання батьківських обов'язків.

Проаналізовано та наведено перелік основної доказової бази, наявність якої є критично важливою для прийняття судом обґрунтованого рішення у даній категорії справ, а також особливу увагу звернено на важливість при дослідженні обставин справи відокремлення об'єктивних факторів від суб'єктивних з метою уникнення упередженості та забезпечення найбільш справедливого результату у кожній конкретній ситуації.

Взято до уваги Постанову ПВС від 19.12.2008, як важливий інструмент для офіційного тлумачення та роз'яснення оціночних понять, що сприяє однаковому застосуванню норм законодавства судами різних інстанцій. Окрім того, роз'яснено правові механізми поновлення батьківських прав та умови, які повинні бути виконані батьками задля досягнення такого результату. Окрему увагу приділено ролі думки самої дитини, як самостійного чинника, який потребує конструктивної оцінки судом залежно від віку, рівня розвитку дитини та конкретних обставин справи, проте не завжди має вирішальний вплив на остаточне рішення суду.

Ключові слова: батьківські права та обов'язки, участь в вихованні дитини, рішення суду, позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав.

Kostyuk Yu. Deprivation of parental rights: main trends in judicial practice.

The scientific article provides a comprehensive analysis of the legal nature of deprivation of parental rights as an exceptional measure for the protection of the rights and interests of the child in Ukrainian family law. It is substantiated that the application of this measure is permissible only in exceptional circumstances, when maintaining family ties contradicts the best interests of the child and a change in the parents' behavior is impossible. Particular attention is paid to the regulatory framework governing the grounds for deprivation of parental rights as defined in Article 164 of the Family Code of Ukraine, the list of which is exhaustive

and subject to narrow interpretation. The article stipulates that the list of grounds for deprivation of parental rights, enshrined in Art. 164 of the Family Code of Ukraine, is exhaustive and subject to a narrow interpretation, and therefore no circumstance that is not expressly provided for by law – in particular, the presence of a mental illness or other serious illness in one of the parents, personal conflicts between the parents or the mere fact of arrears in the payment of alimony – cannot independently serve as a basis for the application of this measure to protect the rights of the child, even if it appears to be such from the outside which indicates improper performance of parental duties.

The author analyzes the approaches of national judicial practice and the case law of the European Court of Human Rights regarding the need to ensure a balance between the interests of the child and the parents, with priority given to the best interests of the child. The content of the evaluative category “evasion of parental responsibilities” has been revealed, and the criteria for its establishment are defined. It is proven that certain circumstances, including the presence of mental or serious illness, personal conflicts between parents, arrears in alimony payments, or insufficient communication with the child, cannot in themselves serve as grounds for deprivation of parental rights.

The article separately examines the issue of evidence in cases of this category, in particular the role of conclusions issued by guardianship and custody authorities, medical documents, character references, witness statements, and other evidence forming a comprehensive evidentiary basis. Emphasis is placed on the importance of a full and objective examination of all case circumstances as a prerequisite for a lawful judicial decision.

The significance of the child’s opinion in dispute resolution is analyzed, with an emphasis on the fact that it does not have predetermined evidentiary value and must be assessed in light of possible external influence. It is concluded that deprivation of parental rights is not a final measure, as legislation provides for the possibility of their restoration, subject to proven changes in parental behavior and the resumption of proper fulfillment of parental duties.

Key words: parental rights and obligations, participation in child upbringing, court decision, deprivation of parental rights, restoration of parental rights.

Постановка проблеми. Сім’я є фундаментальною основою суспільства, а батьківські права та обов’язки становлять її невід’ємну складову, забезпечуючи гармонійний розвиток дитини та захист її інтересів. У ст. 51 Конституції України зазначено, що сім’я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Інститут позбавлення батьківських прав зберігатиме свою актуальність доти, доки чоловік і жінка при здійсненні батьківських прав та, особливо, виконанні батьківських обов’язків не керуватимуться виключно засадами розумності, добросовісності та принципом якнайкращого забезпечення інтересів дитини.

Втім, щороку Національна поліція України фіксує десятки тисяч випадків домашнього насильства: за десять місяців 2025 року до Національної поліції надійшло понад 103 тисячі заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства, з них 3,7 тисячі – подані дітьми [13]. Відповідно до офіційної статистики Державної судової адміністрації України, а саме звіту про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності, за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей у 2023 році було засуджено 825 осіб, у 2024 році – 734, а у 2025 році – 534 [14].

Позбавлення батьківських прав є також одним із способів мінімізації негативного впливу на дитину наркозалежного (ї) батька чи матері, якщо їхнє захворювання має хронічний характер. Згідно з офіційною статистикою за останні роки показник частки осіб з розладами внаслідок вживання наркотиків та алкоголю значно зріс. Серед осіб, що отримували медичну допомогу щодо всіх розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин (зокрема наркотиків та алкоголю) у 2024 році була 66 991 особа. У 2023 році за медичними послугами звертались 65 473 особи, у 2022 – 52 658 осіб [15].

Трапляються й випадки, коли батьки просто відмовляються від своїх дітей. Зокрема у 2019 році українці відмовилися від 326 новонароджених дітей [16].

Ці дані є непрямими доказами актуальності проваджень щодо позбавлення батьківських прав. Механізм законодавчого закріплення батьківських прав пройшов еволюційний шлях: від панування батьків над дитиною та їхньої влади над нею до батьківства в якнайкращих інтересах дитини.

Метою цієї наукової статті є комплексне дослідження правових підстав, процедурних аспектів та правових наслідків позбавлення батьківських прав за законодавством України крізь призму практики Верховного суду та Європейського суду з прав людини.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика позбавлення батьківських прав не є новою для наукової спільноти. Вона перебуває в рамках наукового інтересу і таких авторів як: Шевчук, Л. В., Слома В., Клапошак, Д. С., Даценко, В., Борсук В.О., Ватула О. М., Труба В. І., Кученко, О. та інші.

Виклад основного матеріалу. Перелік підстав для позбавлення батьківських прав як крайнього заходу, що може бути застосований судом, визначений у ст. 164 Сімейного кодексу України (далі – СК України).

Позбавлення батьківських прав слід характеризувати як крайній спосіб захисту прав дитини, зважаючи на те, що «розірвання сімейних зв'язків означає позбавлення дитини її коріння, а це можна виправдати лише за виняткових обставин» (Рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) «Савіні проти України» від 2008 року) [17]. Суд може відмовити в задоволенні позову про позбавлення батьківських прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини та поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням цих обов'язків [18], а позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків [19]. З цього випливає, що якщо виправлення одного з батьків неможливе, тоді суд використовує цей механізм як крайній засіб для захисту прав дитини.

Так, мати чи батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вони: 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти; 3) жорстоко поводяться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини [20].

Для ухвалення законного й обґрунтованого рішення у цій категорії справ суд зобов'язаний всебічно, повно й об'єктивно встановити сукупність юридично значущих обставин, що мають істотне значення для правильного вирішення спору та врахувати усю повноту доказової бази, яка для кожної із підстав має свої особливості.

Свою чергою, неповне дослідження та неналежна оцінка зібраних доказів, через які суд не встановив фактичні обставини, які мають значення для правильного вирішення справи, можуть стати підставою для скасування судового рішення судом касаційної інстанції з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції [21].

На підставі аналізу даних Єдиного державного реєстру судових рішень, доходимо висновку, що в справах про позбавлення батьківських прав формування доказової бази проводиться за рахунок таких доказів як: 1) висновок органу опіки та піклування про доцільність позбавлення батьківських прав (є обов'язковим у таких категоріях справ); 2) характеристики батька (матері) з місця роботи; 3) медичні довідки, висновки лікарів, результати аналізів, історії хвороби та рекомендації лікарів; 4) акти обстеження житлово-побутових умов та документи, що підтверджують право власності на житло; 5) показання свідків; 6) рішення суду про стягнення аліментів (якщо на відповідача були раніше покладені такі зобов'язання) або вирок, що набрав законної сили, яким одного із батьків притягнуто до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів; 7) відомості про відкриття виконавчого провадження у справі про стягнення аліментів; 8) медичні довідки від психотерапевта про стан здоров'я дитини; 9) матеріали кримінального провадження (чи адміністративного провадження), розпочатих на підставі вчинення щодо дитини діяння, що містить ознаки кримінального чи адміністративного правопорушення проти життя чи здоров'я або свободи неповнолітнього та ін. Цей перелік не є вичерпним та може відрізнятися в залежності від того, про яку підставу йдеться.

Наявність доказової бази безумовно є фундаментом для вирішення питання про позбавлення батьківських прав судом. Втім у цій категорії справ також залишається місце для суддівського розсуду, особливо – при застосуванні оціночних понять та критеріїв, які не є чіткими за своїм змістом та потребують самостійного роз'яснення.

Одним з оціночних понять у підставах позбавлення батьківських прав є «ухилення від виконання обов'язків», яке потребує детального роз'яснення. У п.16 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» від 30.03.2007 року передбачено, що ухилення батьків

від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони: 1) не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; 2) не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; 3) не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; 4) не сприяють засвоєнню нею загально визнаних норм моралі; 5) не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; 6) не створюють умов для отримання нею освіти [22].

Проте є й підстави, які за зовнішніми своїми проявами можуть здаватись такими, що мали б бути кваліфіковані як ухилення від виконання батьківських обов'язків, проте не є такими в силу інших об'єктивних причин. Наприклад, якщо у одного із батьків наявна душевна хвороба, недоумство чи інше тяжке захворювання (крім хронічного алкоголізму чи наркоманії) – це не може вважатись ухиленням від виконання батьківських обов'язків. Почасти – така особа самостійно потребує встановлення щодо неї опіки або ж помічника. Відтак, вважаємо, що для всебічного дослідження обставин справи, у випадках, коли є підстави припускати наявність у одного із батьків психічних захворювань, які могли б впливати на їхню здатність усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, ці обставини підлягають окремому з'ясуванню. Окремої оцінки потребує можливість зміни поведінки батьків, перспективи покращення їхнього ставлення до дитини та відновлення належного виконання батьківських обов'язків.

Значну роль у формуванні підходів до вирішення питання про задоволення чи відмову в задоволенні позовних вимог щодо позбавлення батьківських прав відіграє практика Європейського суду з прав людини. Одними з найбільш фундаментальних рішень ЄСПЛ, що слугують основою для розгляду судами питань батьківських прав, є рішення «Хант проти України» від 07.12.2006 року [23] та «Мамчур проти України» від 16.07.2015 року [24].

Так, у рішенні «Хант проти України» ЄСПЛ наголошує: «Між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага, і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків» [23]. Таким чином, при виникненні суперечності, суд повинен надати перевагу саме інтересам дитини.

Цей підхід яскраво ілюструє практика Верховного Суду (далі – ВС), в якій викладені ключові позиції:

1) *«особисті непорозуміння між батьками не можуть бути підставою для позбавлення батьківських прав, оскільки у рішеннях, що стосуються дітей, забезпечення їх найкращих інтересів повинне мати першочергове значення і переважати над інтересами батьків»* (Постанова ВС від 21.04.2022 року у справі №756/15048/20) [25]. Зокрема, якщо на час розгляду справи матеріальним забезпеченням дитини, її вихованням і розвитком займається мати, це не може бути безумовним свідченням того, що батько дитини не бажає брати участь у її утриманні і вихованні, а відтак – умисно нехтує батьківськими обов'язками.

2) *«наявність заборгованості щодо сплати аліментів, сама по собі не може бути підставою для задоволення позову про позбавлення батьківських прав»* (Постанова ВС від 23.04.2020 року у справі № 420/1075/17) [26]. Сам факт стягнення аліментів в судовому порядку або ж, більше того, ухилення від їх сплати, яке встановлене вироком суду, що набрав законної сили, не є саме по собі однозначною підставою для позбавлення батьківських прав, адже відображає лише участь батька чи матері в матеріальному забезпеченні дитини, але жодним чином не вказує на прогалини в участі в її духовному розвитку. Батько чи мати, які не мають доходу, цілком можуть брати активну особисту участь у житті дитини, поділяти її інтереси, здійснювати базовий щоденний догляд за нею, забирати з гуртків тощо. Втім, в комплексі із невиконанням батьківських обов'язків немайнової природи, ухилення від сплати аліментів може враховуватись як доказ у такій категорії справ.

3) *«факт недостатнього спілкування батька з дитиною не може бути підставою для позбавлення батьківських прав, як і необхідність для позивачки отримувати згоду на вчинення тих чи інших дій щодо дитини, зокрема, згоду на лікування у спеціальних медичних закладах тощо»*. (У Постанові ВС від 04.04.2025 у справі № 6290/3692/23 батько не брав достатньої участі у вихованні дочки, яка має низку захворювань, інвалідність та потребує особливого підходу у спілкуванні, мати у своїх позовних вимогах заявляла, що кожного разу, коли потрібно було лікувати дитину на стаціонарі чи санаторії,

вона змушена була звертатись до батька з відповідними проханнями, що «забирало у неї здоров'я та час». Все ж таку обставину не було визнано як таку, що є підставою для позбавлення батьківських прав батька) [27]. Відсутність регулярної комунікації та ухилення від такої взаємодії з дитиною не є підставою для застосування такого крайнього засобу як позбавлення батьківських прав. (У постанові № 641/6927/21 від 07.05.2025 року мати спілкувалась з дитиною за 2 роки лише 7 разів, не створювала належного догляду та виховання. Проте таку обставину не було визнано як виключну та таку, що зумовлює необхідність для позбавлення її батьківських прав) [28].

Натомість, відповідач, заперечуючи проти задоволення позовних вимог, також повинен доводити належними і допустимими доказами свою позицію.

Так, лише той факт, що особа заперечувала проти позбавлення її батьківських прав, не свідчить про її інтерес до дитини та реальне бажання змінити поведінку й не може розцінюватися як достатня підстава для відмови у задоволенні позовної вимоги про позбавлення батьківських прав [21].

У рішенні «Мамчур проти України», ЄСПЛ зауважує, що при визначенні інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків з сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним [24].

Отже для врахування необхідні саме об'єктивні обставини та факти, що свідчатимуть про таке свідоме ухилення чи навпаки. Однією з таких обставин, відповідно до позиції ВС, зокрема може бути, перебування батька чи матері на тимчасово окупованій території, що ускладнює спілкування з дитиною та участь у її вихованні. Також ще однією з таких обставин які самі по собі унеможливають виконання особою своїх батьківських обов'язків – це взяття під варту, і позбавлення такої особи батьківських прав буде прямим порушенням забезпечення найкращих інтересів дитини, як зазначив суд у Постанові ВС від 8 червня 2022 року у справі № 362/4847/20 [29]. Водночас свідоме залишення країни та постійне проживання за кордоном, навіть попри спілкування з дитиною за допомогою телекомунікаційних систем, не вважається належним виконанням обов'язків, згідно з Постановою ВС від 26.04.2022 у справі № 520/8264/19 [30].

Важливим при вирішенні такої категорії справ є з'ясування думки самої дитини щодо можливого позбавлення батьківських прав, за умови досягнення нею відповідного віку та рівня розвитку, що дозволяє висловити таку позицію. Хоча, навіть за умови, що дитина висловила власну думку з цього питання, вона для суду не має заздалегідь встановленої сили. Іноді сама думка дитини може знаходитись «поза» межами її власних інтересів.

Так, у Постанові ВС від 13.07.2022 року у справі №705/3040/18 [31], суд зазначив, що: *«Думка дитини не завжди може відповідати її інтересам, може бути висловлена під впливом певних зовнішніх факторів, яким вона через малолітній вік неспроможна надавати правильну оцінку, чи інших можливих факторів впливу на неї. Отже, суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси»*. Подібної позиції дотримувався ВС у Постанові від 07.02.2024 року у справі № 455/307/22 [32], в якій вказано: *«Думка дитини не завжди може відповідати її інтересам, а тому при вирішенні спору, що стосується вкрай чутливої сфери правовідносин, суди повинні ґрунтовно дослідити та оцінити всі обставини справи, надати належну правову оцінку доказам: кожному конкретно взятому та у сукупності»*.

Варто зауважити, що позбавлення батьківських прав не є остаточним та пожиттєвим заходом. Відповідно до ст. 169 СК, особам, позбавленим батьківських прав, надано право звернутися до суду з позовом про їх поновлення. Зокрема розглядаючи таку категорію справ, суд враховує такі обставини: чи сплачувались аліменти на утримання дитини особою, яка звертається з позовом про поновлення батьківських прав, чи зверталася особа з позовом про надання права побачення з дитиною, тобто чи були мати/батько зацікавлені у спілкуванні з дитиною (ст. 168 СКУ), чи позбулася особа алкогольної чи наркотичної залежності, якщо такі проблеми були наявні та чи пройшла вона відповідну реабілітацію і лікування, чи притягалася особа до адміністративної чи кримінальної відповідальності, чи має особа відповідне житло, місце роботи та постійні доходи, як саме таку особу характеризують з місця її роботи та проживання, чи поновила особа своє спілкування з дитиною (доказами можуть бути спільні фото, підтвердження спілкування у месенджерах), чи ставиться позивач критично до своєї поведінки в минулому та чи зміна його поведінки не має короткостроковий характер, і інші обставини, що за-

свідчують виправлення позивача та зміни умов, на підставі яких його було позбавлено батьківських прав. Крім того, відповідно до ч. 6 ст. 19 СК України, суд може не погодитись з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим чи суперечить інтересам дитини.

Висновки. Позбавлення батьківських прав є крайнім способом захисту прав дитини, зважаючи на те, що «розірвання сімейних зв'язків означає позбавлення дитини її коріння», що можна виправдати лише за виняткових обставин. Суд застосовує цей захід лише тоді, коли зміна поведінки батьків є неможливою, а їхня вина у неналежному виконанні обов'язків доведена. При позбавленні батьківських прав батьки не звільняються від виконання своїх обов'язків щодо дитини, а саме обов'язку утримання дитини. Перелік підстав для позбавлення батьківських прав визначений ст. 164 Сімейного кодексу України і має вичерпний характер.

Наявність у одного із батьків душевної хвороби, недоумства чи іншого тяжкого захворювання (крім хронічного алкоголізму чи наркоманії) не може вважатись ухиленням від виконання батьківських обов'язків. Особисті непорозуміння між батьками не можуть бути підставою для позбавлення батьківських прав. Наявність заборгованості щодо сплати аліментів, сама по собі не може бути єдиною підставою для задоволення позову про позбавлення батьківських прав, втім може побічно свідчити про ухилення від виконання батьківських обов'язків. Факт недостатнього спілкування батька з дитиною не може бути підставою для позбавлення батьківських прав, як і необхідність для позивачки отримувати згоду на вчинення тих чи інших дій щодо дитини, зокрема, згоду на лікування у спеціальних медичних закладах.

При вирішенні цієї категорії справ суд повинен враховувати думку дитини, якщо її можна заслухати. Втім, навіть думка дитини не завжди може відповідати її інтересам, адже вона може бути висловлена під впливом певних зовнішніх факторів, яким вона через малолітній вік неспроможна надавати правильну оцінку.

Позбавлення батьківських прав не є безповоротним заходом, оскільки закон передбачає можливість їх поновлення за умови виправлення поведінки батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Розгон О. Доцільність позбавлення батьківських прав, що відповідатиме інтересам дитини. Вісник НААУ: офіц. бюлетень Національної асоціації адвокатів України. Київ: НААУ. 2025. № 4 (110). С.37-47. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/vidannya/2025-04-30-vidannya-v-snik-04_2025_681222de7362c.pdf (дата звернення: 13.03.2026)
2. Бюлетень комітету НААУ з питань сімейного права (інформаційний дайджест у сфері сімейного права) за IV квартал 2025 року. Випуск 23. 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Buletен_sim_pravo.pdf (дата звернення: 13.03.2026)
3. Шевчук, Л. В.. Підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав, як невід'ємні чинники інтересів та прав дитини. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права*. 2023 Вип. 15 (27). Том 1. С.223–227. DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.223-227 (дата звернення: 13.03.2026)
4. Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017 № 4. С.78-80. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/102> (дата звернення: 13.03.2026)
5. Клапощак Д. С. Особливості судового розгляду справ про позбавлення батьківських прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. № 76. Ч. 1. С. 164-168. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/27.pdf> (дата звернення: 13.03.2026)
6. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду: спори щодо позбавлення / поновлення батьківських прав, оскарження батьківства (2019 – липень 2022). Київ. 2022. 66 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Oglyad_KCS_batkivstvo.pdf (дата звернення: 13.03.2026)
7. Даценко В. Забезпечення інтересів дитини у справах про позбавлення батьківських прав. *Слово Національної школи суддів України*. № 1 (34). 2021. С. 103–117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/27.pdf> (дата звернення: 13.03.2026)

8. Борсук В. О. Парадигма позбавлення батьківських прав у сімейному праві України. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2025. № 17. URL: <https://www.reicst.com.ua/pmtl/article/view/2025-17-01-10> (дата звернення: 13.03.2026)
9. Ватула О. М. Правові аспекти позбавлення батьківських прав в Україні та європейському союзі. Держава і право: збірник наукових праць. Київ. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2025. Вип. 97. URL: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/articles/97-81.pdf> (дата звернення: 13.03.2026)
10. Труба В. І. Проблемні питання правових підстав позбавлення батьківських прав. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 12(2). С. 4–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_12%282%29__3 (дата звернення: 13.03.2026)
11. Кученко О. Окремі аспекти позбавлення батьківських прав як сімейноправового засобу захисту інтересів дитини. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2024. № 1. С. 129–132. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/26> (дата звернення: 13.03.2026)
12. Поновлення батьківських прав: порядок та судова практика. Вища школа адвокатури Національної Асоціації Адвокатів України. 2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/ponovlennya-batktivskyyh-prav-poryadok-ta-sudova-praktyka> (дата звернення: 13.03.2026)
13. Домашнє насильство – не сімейна справа: як Україна захищає постраждалих вдома. Державна міграційна служба. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/19925> (дата звернення: 13.03.2026)
14. Державна судова адміністрація України. URL: <https://court.gov.ua/inshe/sudova-statystyka/#:~:text=Головна%20%20Інше-,Судова%20статистика,-Звітність%20щодо%20 стану> (дата звернення: 13.03.2026)
15. Національний звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні 2025 (за даними 2024 року). URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user161/НацЗвіт_2025_нарко_алко_ситуації.pdf (дата звернення: 13.03.2026)
16. Українці відмовилися в 2019 році від 326 новонароджених дітей. Дзеркало тижня. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/u-moz-nazvali-skilki-v-ukrajini-ditej-vidmovnikiv.html> (дата звернення: 13.03.2026)
17. Рішення ЄСПЛ «Савіни проти України» від 18.12.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_454#Text (дата звернення: 13.03.2026)
18. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.04.2022 року у справі №756/15048/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104142605> (дата звернення: 13.03.2026)
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.04.2022 року у справі № 520/8264/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104178273> (дата звернення: 13.03.2026)
20. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n829> (дата звернення: 13.03.2026)
21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.02.2025 року у справі № 487/3019/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125876142> (дата звернення: 13.03.2026)
22. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» №3 від 30.03.2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#:~:text=16.%20Особи%20можуть,ними%20своїми%20обов'язками> (дата звернення: 13.03.2026)
23. Рішення ЄСПЛ «Хант проти України» від 07.12.2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_126#Text (дата звернення: 13.03.2026)
24. Рішення ЄСПЛ «Мамчур проти України» від 16.07.2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93#Text (дата звернення: 13.03.2026)
25. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.04.2022 року у справі №756/15048/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104142605> (дата звернення: 13.03.2026)

26. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.04.2020 року у справі № 420/1075/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88979390> (дата звернення: 13.03.2026)
27. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 04.04.2025 року у справі № 6290/3692/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126609947> (дата звернення: 13.03.2026)
28. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 07.05.2025 року у справі № 641/6927/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127604794> (дата звернення: 13.03.2026)
29. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.06.2022 у справі № 362/4847/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769461> (дата звернення: 13.03.2026)
30. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.04.2022 у справі № 520/8264/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104178273> (дата звернення: 13.03.2026)
31. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.07.2022 року у справі №705/3040/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105359259> (дата звернення: 13.03.2026)
32. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 07.02.2024 у справі № 455/307/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373782> (дата звернення: 13.03.2026)

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Костюк Ю., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0